

सर्लाहीमा बोलिने कछ्छाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका
व्याकरणिक कोटिहरुको व्यतिरेकी अध्ययन

शिव कुमारी दहाल

परीक्षा क्रमाङ्क :- २६८०१२२/२०६६
त्रि.वि. दर्ता नं. ९-२-१५-१०२३-२००३

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली शिक्षा
(५९८) पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
काठमाडौं शिक्षा क्याम्पस
रामशाह पथ काठमाडौं
२०१२ (२०६९)

निर्देशकको सिफारिस पत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाली भाषा शिक्षा विषयको नेपाली शिक्षा (५९८) पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत “सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरुको व्यतिरेकी अध्ययन” शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी शिव कुमारी दहालले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । यस शोधकार्यसँग म पूर्ण सन्तुष्ट छु । यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति

शोध निर्देशक

प्राध्यापक महेश्वर न्यौपाने
काठमाडौँ शिक्षा क्याम्पस
शिक्षाशास्त्र सङ्काय, काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत काठमाडौँ शिक्षा क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभागकी शोधार्थी शिव कुमारी दहालले स्नातकोत्तर (एम.एड) तहमा नेपाली विषयको नेपाली शिक्षा (५९८) पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नु भएको “सर्लाहीमा बोलिने कछाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूको व्यतिरेकी अध्ययन” शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका निमित्त उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	दस्तखत
१	प्रा.डा. हेमाङ्ग राज अधिकारी	
२	प्रा. महेश्वर न्यौपाने	
३	डा. माधव प्रसाद पौडेल	

मिति

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र “सर्लाहीमा बोलिने कछ्छाडिया दनुवार भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरुको व्यतिरेकी अध्ययन” शीर्षकको शोधपत्र त्रि.वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाली शिक्षा (५९८) को आवश्यकता पूर्तिको लागि आदरणीय गुरु प्रा. महेश्वर न्यौपाने ज्यूको कुशल निर्देशनमा मैले तयार पारेकी हुँ । आफ्नो विविध कार्य व्यस्तता हुँदाहुँदै पनि मलाई शोधकार्य गर्न अतुलनीय योगदान पुऱ्याउनु हुने शोध निर्देशक ज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस शोधपत्रको प्रस्तावलाई स्वीकार गरी शोधकार्य गर्न अवसर प्रदान गर्नु हुने विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु प्रा. डा. सुष्मा आचार्य, डा. माधव प्रसाद पौडेलप्रति सहृदय कृतज्ञ छु । त्यसै गरी यस शोधकार्यलाई विधिवत रूपले सकुशल सम्पन्न गर्न आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिनुहुने आदरणीय गुरुहरु डा. माधव प्रसाद पौडेल, प्रा. बुद्ध खनियाँ लगायत नेपाली भाषा शिक्षण समितिका सम्पूर्ण श्रद्धेय गुरुहरुप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

शोधकार्यमा आवश्यक पर्ने पुस्तक, पत्र पत्रिका उपलब्ध गराइदिने केन्द्रीय पुस्तकालय कीर्तिपुर, काठमाडौँ शिक्षा क्याम्पसको पुस्तकालय, सामग्री सङ्कलनमा विविध तवरले सहयोग गर्नु भएका थारु भाषी वक्ताहरु बियासी दनुवार, राज कुमार दनुवार (राजन), राम लखन लाल कुमरलाई सहृदय धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

शोधपत्र तयार गर्न हरवखत सहयोग गर्नु हुने भान्जाहरु प्रधुम्न गौतम, रोशन घिमिरे, भान्जीहरु रोशना घिमिरे, मनीषा घिमिरे,सगुन नेपाल भतिजीहरु रोजी लुइटेले,एकता लुइटेले भतिजहरु रोचक लुइटेले,स्वतन्त्र लुइटेले, मामा गोविन्द काफ्ले तथा माइजु सीता काफ्ले तथा शोधपत्र तयार गर्न इन्टर नेटबाट सामग्री सङ्कलन गर्नका लागि बेलायतबाट ल्यापटप पठाई सहयोग गर्नुहुने देवर छविरमण लुइटेले तथा देवरानी विष्णु लुइटेलेलाई पनि धन्यवाद नदिई रहन सकिदैन । त्यस्तै मलाई पढ्न हौस्याउने जेठाजु प्राचार्य भोगेन्द्र लुइटेले तथा जेठानी राधालाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

विविध आर्थिक र व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई उत्साहपूर्वक यहाँसम्म पुऱ्याउनु हुने मेरा ससुरा बुवा दुर्गा प्रसाद लुइटेलेप्रति आजन्म ऋणि छु । त्यसै गरी मेरी सानी छोरीलाई आमाको ममता दिई मेरो पढ्ने इच्छा पुरा गराउन हौसला दिने मेरी सासूआमा खीला कुमारी लुइटेले र रमा

लुइटेल्प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । त्यसै गरी मेरो हरेक पाइलामा साथ दिई हरेक समस्याको सामना गरी मलाई पढ्न लेख्न सामग्री जुटाई दिने मेरा जीवन साथी युवराज लुइटेल् (राजन) प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । मलाई पढ्नका लागि सधैं प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा हौसला बढाईदिने मेरा पिता अमृत प्रसाद दहाल, माता सूर्यमाया दहाल र बहिनीहरु कमला, विमला दहाल, आमाज्यूहरु गीता र मीना, नन्द गङ्गा, देवरानी सिबु तथा देवरहरु इन्द्र, रुद्रप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधकार्यको सिलशिलामा प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्ने विनोद दहाल, वीर बहादुर खड्का, यज्ञ बहादुर खड्का, सुशीला पाण्डे र सरोज सुवेदीप्रति सहृदय धन्यवाद व्यक्त गर्दछु साथै शुद्धसँग टूडकण गरिदिने मनोज घिमिरे र दिपक सापकोटालाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको उचित मूल्याङ्कनका लागि सविनय अनुरोध सहित त्रि.वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग समक्ष पेस गर्दछु ।

शिव कुमारी दहाल

विषय सूची

अध्याय एक

शोध परिचय

शीर्षक	पृष्ठ संख्या
१.१. शोध शीर्षक	१
१.२. शोध प्रयोजन	१
१.३. समस्याकथन	१
१.४. शोधको उद्देश्य	२
१.५. पूर्व कार्यको समीक्षा	२
१.६. शोधको औचित्य र महत्त्व	४
१.७. शोधको सीमा	४
१.८. शोध विधि	५
१.९. शोधको रूपरेखा	६

अध्याय दुई

कछ्छाडिया दनुवार जातिको परिचय र वर्तमान स्थिति

२.१. कछ्छाडिया शब्दको उत्पत्ति	७
२.२. कछ्छाडिया दनुवार जातिको परिचय	७
२.३. कछ्छाडिया दनुवारको जातिय विशेषता	८
२.४. सामाजिक संस्कार	१०
२.४.१. जन्म संस्कार	१०
२.४.२. विवाह संस्कार	१०
२.४.३. मृत्यु संस्कार	११
२.५. पूजा एवम् चाडपर्व	११
२.६. वर्तमान स्थिति	१२

अध्याय तिन

३.१	लिङ्गको आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन	१३
३.१.१	कर्ता र क्रियापदबिच लिङ्ग व्यवस्था	१४
३.१.२	कर्ता र क्रियापदबिच सम्भाव्य त्रुटि	१५
३.१.३	विशेषण र विशेष्यबिचको सङ्गति	१५
३.१.४	विशेषण र विशेष्यगत सम्भाव्य त्रुटि	१७
३.१.५	भेदक र भेद्यबिचको सङ्गति	१७
३.१.६	भेदक र भेद्यबिच सम्भाव्य त्रुटि	१९
३.२	वचनका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन	२०
३.२.१	कर्ता र क्रियापदबिचको सङ्गति	२०
३.२.२	कर्ता र क्रियापदबिच सम्भाव्य त्रुटि	२१
३.२.३	विशेषण र विशेष्यबिचको सङ्गति	२२
३.२.४	विशेषण र विशेष्यबिचको सम्भाव्य त्रुटि	२३
३.२.५	भेदक र भेद्यबिचको सङ्गति	२४
३.२.६	भेदक र भेद्यबिचको सम्भाव्य त्रुटि	२५
३.३	पुरुषका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन	२६
३.३.१	प्रथम पुरुष	२७
३.३.२	द्वितीय पुरुष	२७
३.३.३	तृतीय पुरुष	२७
३.३.४	पुरुषका आधारमा कर्ता र क्रियापदबिच सङ्गति	२८
३.३.५	सम्भाव्य त्रुटि	२९
३.४	कालको आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन	३०
३.४.१	भूतकाल	३०
३.४.२	वर्तमानकाल	३२
३.४.३	भविष्यत्काल	३४
३.४.४	सम्भाव्य त्रुटिहरु	३६
३.५	पक्षका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन	३७
३.५.१	सामान्य पक्ष	३८

३.५.२ अपूर्ण पक्ष	३८
३.५.३ पूर्ण पक्ष	३९
३.५.४ अभ्यस्त पक्ष	४०
३.५.५ अज्ञात पक्ष	४१
३.६ भावका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन	४२
३.६.१ सामान्यार्थ भाव	४३
३.६.२ वध्यर्थक भाव	४४
३.६.२.१ इच्छार्थक भाव	४४
३.६.२.२ आज्ञार्थक भाव	४५
३.६.३ अनिश्चयार्थक भाव	४६
३.६.३.१ सम्भावनार्थक भाव	४६
३.६.३.२ सङ्केतार्थक भाव	४७
३.६.४ करण र अकरण भाव	४८
३.७ वाच्यका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन	४९
३.७.१ कर्तृवाच्य	५०
३.७.२ कर्मवाच्य	५०
३.७.३ भाववाच्य	५१

अध्याय चार

उपसंहार

४.१ शोध निष्कर्ष	५३
४.२ सुभाबहरु	५५
४.३ शैक्षणिक उपयोग	५६
४.४ भावी अनुसन्धानका पक्षहरु	५६

सन्दर्भ-सूची

परिशिष्ट